

POŠTNINA PLACANA V GOTOVINI.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO I.
ŠTEV. 7.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Urejuje jo za konzorcij in izdaja jo za Delavsko založbo r. z. z o. z. Pitako Vilko. Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). Tiska »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavniki A. Kolman.) — Revija stane letno Din 30.—, polletno Din 25.—, četrletno Din 15.—; za Avstrijo letno Šil. 8.—; za Nemčijo RM 5.—, za vse ostale države S 150.—. — Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

Vilko Dovčar NARODNOST IN SOCIALIZEM — Dr. J. P. ALI SO STARI SPOSOBNI POLITIČNEGA IN KULTURNEGA ZANOSA — France Šmon ŠE ENA SOCIOLOGIJA IZKORIŠČANJA — Paul Einzig ZA KULISAMI MEDNARODNE FINANCE (Priredil V. P.)

Vpišite se v
KREKOVO KNJIŽNICO!

Din 4.—

znaša mesečni prispevek
za broširane knjige in

Din 6.50

za vezane. Za ta denar
dobite

**tri lepe knjige
na leto,** ki bodo obse-
gale preko 700 strani.

Po pojasnila pišite na

KREKOVO KNJIŽNICO,
Ljubljana, Delavska zbornica

Popravila in dela za kleparsko
in inštalatersko obrt izvršuje točno
in solidno

**Produktivna zadruga kleparjev,
inštalaterjev in sorodnih strok**

r. z. z o. z.

Ljubljana, Gregorčičeva ul. 11

Telefon 22-65

---

*Podpirajte neodvisen de-
lavski tisk — pridobivajte
novih naročnikov za tednik
»Delavsko Pravico«, meseč-
nik »Besedo o sodobnih vpra-
šanjih« in mesečnik »Mladi
plamen«.*

BESEDA

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO I.

JULIJ 1932

ŠTEV. 7

Vilko Dovčar:

Narodnost in socializem

BISTVO NARODNOSTI

1. Naravna skupnost.

Najmočnejše in najbolj trajne človeške skupnosti ne temeljijo na organizatoričnih interesnih zvezah, ampak imajo neko organsko samoniklo, naravno jedro. Najbolj pomembne naravne vezi, ki ustvarjajo zajednice nekega števila ljudi brez njihovega sodelovanja in jih tako ločijo od drugih, so kri in zemlja, rod in dežela. To sta tudi oba naravna temelja narodnosti.

Po stopnji sila različna krvna skupnost nastane s podedovanjem antropoloških značilnosti. V tej skupnosti se ustalijo tudi neka telesna posebnost, nek tip, ki je za skupnostno razmerje brez dvoma velikega pomena. Utrditev svojstvenega tipa je predpogoj svojevrstnega telesno-duhovnega izraza skupnosti, pa tudi predpostavka, da se more z njo pomešati in prekvasiti tuja kri. Kjer ni samostojne biti, se tudi ne more nič ž njo zlit. Čeprav tedaj drži, da je taka krvna utrditev naraven temelj narodnosti, vendar niti en narod na svetu v tem smislu ni izvirna skupnost. Krvno sorodstvo se z ženitvami in možitvami križem kražem v vsaki generaciji zraha, zmeša in znova uredi in utrdi.

Drugi naravni temelj za nastanek narodnosti pa je skupnost zemlje oziroma pokrajine, pod katero se razume tudi podnebje. Šele po sodelovanju krvi in zemlje je mogoče razumeti nastanek telesne svojstvenosti. Skupna zemlja olajšuje medsebojno obdelovanje in pospešuje krvno skupnost in izenakačuje krvna nasprotstva, kjer seveda družabne ovire le niso premočne. Zemlja je tudi najbistvenejši element, iz katerega dobivajo sosedje svojo hrano. Kakovost in oblika zemlje imata na človeka nek skrivnosten vpliv, katerega seveda z mehaničnimi in darvinističnimi metodami ne moremo meriti. Oster pogled pa bo vendarle mogel spoznati čudovito soglasje med zemljo in ljudmi. Nazadnje pa je zemlja tudi eden izmed prvih elementov, ki vstvarjajo zgodovinsko usodo naroda. Že golo dejstvo, da je narod postavljen na to in to čisto določeno točko zemeljske površine, vstvarja neko sorodno skupnost usode, ki prisili posameznika, da dela in čuti s skupnostjo. Pomembnost zemlje, pokrajine kot naravnega temelja za nastanek naroda je razvidna prav tako iz enakega obdelovanja zemlje, iz enake obrambe pred naravnimi nevarnostmi, predvsem pa iz krčevitega boja proti skupnemu sovražniku, ki ogroža zemljo.

2. Kulturna skupnost.

Kri in zemlja pa sta samo n a r a v n a temelja narodnosti. Kajti n. pr. po skupni usodi, t. j. skupni zgodovini, se lahko spojijo tudi različne krvne skupnosti v en narod. Šele celokupnost naravnih temeljev in kulturnih storitev

nam dá spoznati jedro narodnosti. Ideja domovine vsebuje čustvene vrednote krvne vezi in zemlje. Je pa v njej še nekaj več, kar nikakor ni dano že s samo sorodstveno in pokrajinsko skupnostjo. To so predvsem: svojstvena duhovna skupnost, materinski jezik, iste šege in običaji, največkrat tudi ista vera in zakoni, z eno besedo: skupna kulturna posest. Po tej samobitni kulturni skupnosti se loči en narod od drugega. Podobnost naravnih znakov sama pa še davno ne pomeni narodne skupnosti. Šele resnična soudeležba na duhovnih stvaritvah naroda je prvi in edini vzrok, da se ima kdo n. pr. za Nemca, Italijana, Rusa itd.

Neka naravna skupnost ljudi živi stoletja in morda tudi tisočletja v stalni medsebojni navezanosti in doživlja skupno zgodovino. Poleg tega pa daje iz sebe skupne kulturne ustanove, katere naslednja generacija prekvasi, znova oblikuje in potem sama živi pod njih vplivom. S tem si vtiskuje svojo nacionalno posebnost, svoj nacionalen karakter. Tako najde vsakdo, ki je v tej skupnosti rojen, neko trdno in naraščajočo sestavo duhovnih življenjskih dobrin, v katere se tudi sam docela vtopi. Narodna kulturna skupnost je zaklad notranje enovitih kulturnih dobrin. Globlje doživljanje nacionalne kulturne posesti ima toliko silo, da more uvrstiti v nacionalno skupnost ne le v njej rojenega, ampak tudi tujca. Roko v roki z v vsaki generaciji in vsako uro presnavljajoči se kulturni skupnosti gre vedno tudi zdaj slabše, zdaj močnejše premenjavanje krvne skupnosti. Živo razvijajočo se in samoniklo formo vstvarjajo v telesnoduhovnem značaju naroda njegova sporočila, njegova tradicija, katero stalno prerašča novo ustvarjanje, duhovni preobrti.

Vsi človeški načini družabnih odnosov nosijo nacionalen pečat. S tem pa je že povedano, da predstavlja nacionalna samobitnost nek poseben izraz splošno človeškega, neko enkratno bitno formo, čisto dokončno obliko duhovnega življenja in skupnost duhovne biti, ki bo živela, dokler bodo živeli v njej združeni ljudje.

Treba pa se je varovati pred etiketnim nacionalizmom in tudi pred tem, da bi kdo hotel nacionalno utemeljevati na nekaterih lastnostih, ki naj bi bile enkrat za vselej n. pr. slovenske in morajo slovenske ostati. Največkrat se zrcali v takem ocenjevanju kot slovensko ali neslovensko samoosebna miselnost tistega, ali pa program njegove stranke. Brez dvoma je narodnost neka izrazita forma, brž ko pa bi jo hoteli utesniti v suhe razumske formule, je njen živi razvoj pri kraju.

Na to objektivno različnost in svojstvenost se opirati subjektivno nacionalno čustvo in nacionalna zavest. Če se čutim Slovenca, če vem za slovensko svojstvenost in da se ločimo od drugih, je to le čustveno ali zavestno spoznanje nekega dejstva. S tem pa ni nujno v zvezi ocenjevanje te svojstvenosti. Iz del velikih Slovencev od Franceta Levstika do Ivana Cankarja bi se dalo napraviti nič kaj prijetno zrcalo, pred katerim bi marsikak narodni veljak globoko užaljen pobegnil. Je pač veljak, ki ne more spoznati ljubezni, ki biča. Kajti v teh močeh je živela odgovornosti polna ljubezen do slovenskega naroda ne kljub, ampak uprav zaradi njihove kritike mnogih nelepkih potez našega značaja, katere so morali bičati zavoljo neke lepše slike, ki so jo nosili v srcu. Vprav najbistvenejše v nacionalnem čustvu se namreč ne da zapopasti.

Najčistejši vir nacionalne zavesti je ustvarjajoča samozavest. Ljubim svoj narod pač zato, ker me je ta meni samemu bitno svojstvena skupnost vsaj po mojem maternem jeziku duhovno izoblikovala, pa tudi zato in predvsem zato, ker je le on tista skupnost, v kateri najde moje delo svoji biti odgovarjajoče nove možnosti vstvarjanja. Ljubim svoj narod zato, ker razvija ta

skupnost številne zvrsti življenja, forme mišljenja in čustvene načine, po katerih sem udeležen na splošnem človeškem duhovnem svetu.

Nek narod pa je le toliko narod v polnem obsegu, kolikor je ljudska kot kulturna skupnost resnična. Enovita kulturna svojstvenost in narodna zavest sta v posameznikih razviti v različnih oblikah in različno jako. Merilo predstavlja pač dejstvo, v koliki meri je kdo zares udeležen pri kulturni skupnosti. Sposobnost in nagnenje za to udeležbo pa sta odvisni od osebnih, predvsem in v glavnem pa od političnih in gospodarskih razmer.

KAJ JE SOCIALIZEM?

Zakaj sem socialist? Mar zato, ker gre meni slabo, drugim pa dobro? Mar zato, ker je moja politična in etična miselnost le odraz mojih gmotnih razmer? Morda je pri večini ljudi res tako. Ali pa je to edina in bistvena utemeljitev socializma? Prav gotovo ne! Socialist sem zato, ker sem spoznal, da nujni napredek produkcijskega procesa mora voditi v socializem. Kakor je sledil fevdalnemu kapitalističen, tako mora temu slediti socialističen družabni red. Mora? Od kod pa ta gotovost? Znanost je ne more dati. Kajti znanost v najboljšem slučaju lahko pač kaže neke tendence, neke smernice zgodovinskega razvoja. Znanost ti ne more dokazati, niti da boš jutri še živel, niti da bo svet čez dve uri še eksistiral. Družabnemu produkcijskemu procesu pravimo drugače družabne delovne razmere in te niso nič drugega kot sodelovanje živih ljudi. Prav zato se mora vsak človek odločiti, mora sam sodelovati pri gibanju, ki stremljeva za tem, da se v temeljih materielno in etično spremeni sedanji odnos človeka do dela.

Gotovo je vpliv družabnega okolja na človekovo duševnost močnejši kot obratno. Četudi velja za to veliko večino ljudi v vsem obsegu, pa so vendar tu tudi osebnosti, katerih duh more uravnavati družabni razvoj. To sijajno dokazuje celotna zgodovina tako zvanega socialističnega gibanja (v najširšem pomenu izraza). Saj sta n. pr. Marx ali Engels, ta dva sinova buržuazije živ dokaz za to, da socializem ni le vprašanje želodca in mase in da so uprav veliki ženjiji tisti voditelji, ki ustvarjajo zgodovino in to ravno zaradi tega, ker morejo dvigniti duha nad svoje in družabno okolje.

V življenju vsakega človeka so ti etični razlogi, za ali proti nekemu določnemu redu medsebojnih odnosov, odločilni. Da je socializem brezpogojno koristnejši in z naravno nujno prihajajoči red, tega se zaenkrat ne da nobenemu dokazati. Poleg tega bi jih bilo le sila malo takih, ki bi mogli pojmovno dovolj podkovani slediti tem dokazom in bi tako zelo malo koristili. Kajti gre za ustvarjajočo delavnost ljudi, za pokret, ki bi s tem ne pridobil dosti več kot nič. Da pa pomeni socializem človeka dostojnejši in pravičnejši red življenjskih odnosov in da je gospodarska miselnost in družabna forma kapitalizma največje barbarstvo, to so dejstva, ki vplivajo ne le na morda že obupujočega in izčrpanega delavca, ampak tudi na vsakega človeka, ki ima vsaj malo etičnega čuta. — Zadnja utemeljitev resničnega bistva socializma je za nas ideja družabne pravičnosti, medsebojna pomoč v pravični skupnosti in etična ureditev naših medsebojnih odnosov. Ker pa vemo, da danes na večino ljudi povprečno in trajnejše vpliva njihovo družabno, zlasti še gospodarsko okolje, kakor pa njihov etičen, religiozen ali kak drug nazor, zato moramo od juristično-formalne pravičnosti napraviti še korak naprej do gospodarsko-materielne pravičnosti.

Vsak ideal pa se more uveljaviti le v boju z danimi družabnimi razmerami. Sedanje družabno-politične razmere so zgolj gospodarskega značaja v toliko, da imajo poedinci in skupine s svojo gospodarsko močjo dejansko tudi

družbo v svoji oblasti. Kapitalistično podjetništvo organizira svojo zasebno-pravno lastnino produkcijskih sredstev v trustih in kartelih, s pomočjo katerih more državno oblast v mnogih pogledih skoro v celoti izključiti. Tako ima navsezadnje agrarni, finančni in industrijski kapital, vkljub vsem demokratičnim državnim oblikam, dalekosežno enostransko gospodarsko oblast nad celo družbo. Ta sistem grozi, da bo uničil vso resnično in živo kulturo.

Socializem pa hoče vprav nasprotno: pravično oblast avtoritativne skupnosti nad gospodarstvom. Delovno ljudstvo bo izvedlo misel popolne pravičnosti le, če bo družba kot celota imela gospodarsko moč, če bo namesto zasebne lastnine stopila javna, skupna, čeprav ne nujno državna lastnina.

Vsekakor moramo biti proti razrednosti, v kateri ne odločuje v prvi vrsti za delež na vzgoji in izobrazbi, na družabni pomembnosti in veljavi osebna darovitost in sposobnost, ampak predvsem zunanje, gospodarske razmere. Stvarjanje razredov nikakor ni naravno dejstvo, kakor uči liberalna družabna »znanost«. Ni enostavno izraz osebne, naravne neenakosti ljudi, ampak izhaja iz določenih gospodarskih vzrokov — predvsem iz posesti ali neposesti delovnih, produkcijskih sredstev — torej iz družabnih dejstev, ki so nastala tekem zgodovinskega razvoja in ki jih prav ta razvoj more izpremeniti. Nasprotniki, pa tudi mnogi neorientirani prijatelji socializma mislijo, da socializem noče le razrušiti razredne neenakosti, ampak da hoče neko bi rekel do zadnjega atoma točno poenačenje ljudi. Tega ni nihče nikoli zahteval!

Izhajamo iz dejstva, da so v današnji družabni formi in zaradi iz te forme nastale vsesplošne miselnosti nepregledne ljudske množice izločene, iztrgane iz skupnosti človeške kulture. Smo za cel duhovni svet daleč od liberalnega ideala mirnega zadovoljstva in sreče največjega števila. Ne predstavljamo si tostranskega poslanstva človeka v brezskrbni sitosti, ampak v individualnem in družabnem porastu kulturno ustvarjajočih sil, v potenciranju notranje in zunanje moči človekove. Stopnjavana živahnost duha pa izvira le iz neke globoke povezanosti človeka s človekom. In vprav te klice je kapitalizem čisto udušil. Boriti se moramo zato proti duhu hladnega računarstva, ki gospodari nad današnjimi družabnimi odnosi. Socializem je izraz globokega, v človeškem rodu nikdar zamrlega hrepenenja po poduhovljenju razmerja med ljudmi; je, če hočete, stremljenje po izpremembi družbe, ki je je sama gola zunanost, v duhovno zvezano iskreno človeško skupnost. To pa, da taka skupnost nikakor ne more biti dosežena s samimi družabno organizatoričnimi ukrepi, ampak da je brezpogojno nujna prenovitev mnogo globlje ležečih duhovno-etičnih fundamentov človeštva, naj na tem mestu le nakažemo.

Na podlagi teh izvajanj prihajamo do zelo pomembnega zaključka: Narodnost je kulturna skupnost, je dokončna življenjska oblika. Socializem pa pomeni višjo formo kulture, ne le organizacije gospodarstva. Zato socializem narodnosti niti ne more, niti noče zatreti. Socializem ne pomeni konca, ampak nasprotno izpopolnitev nacionalne ljudske skupnosti.

Dr. I. P.:

Ali so stari sposobni političnega in kulturnega zanosa?

Priznam, da je to vprašanje prav za prav predrzno in pregrešno, zlasti še danes, ko se mladini še prav posebno zameri vsak dvom v sposobnosti gospodujoče generacije. Ko smo si pa že pridobili sloves, da ne spoštujemo priznanih avtoritet in starih ter preizkušenih idej, smatram, da je gornje vprašanje vsaj v skladu z očitano nam miselnostjo in značajem.

Borbe med mladino in starini, oziroma med nastopajočo in gospodujočo generacijo obstojajo v vseh dobah. Ni to zgolj boj za obstanek, prerivanje med nestrpnostjo udejstvovanja željnih svežih sil in težnjo, obdržati pridobljene udobne pozicije, temveč tudi borba življenskih naziranj, ki imajo svojo rast. Telesno ter duševno sveža in gibčna mladina, ki je vzrasla v novih razmerah, ali se jim vsaj kaj lahko prigodi, si ustvari življensko in svetovno naziranje, ki odgovarja duhu časa, in ne more vedno priznati »starih in preizkušenih idej«, ki jih gospodujoča generacija proglašča kot edino zveličavne. Mladost je neizkušena, zato drzna in idealna. Ljudje pa, ki stoje že leta na krmilu in v borbi z vsakdanjostmi življenja in ki so že nešteto krat doživeli, da se lepe ideje praktično ne dajo tako lepo uveljaviti, gledajo realno v svet in z nezaupanjem v vsako novotarijo. Če je mladina prepričana, da bo preobrazila svetu lice, »vedo« stari, da se na svetu vse ponavlja in da ne more priti nič novega. Boj med konservativnostjo in naprednostjo, med statiko in dinamiko, se imenuje boj med mladimi in starimi.

Ker pa posamezne generacije niso zaključene skupine, ki bi se kompaktno izmenjale ob določenem času, temveč polagoma odstopajo in nastopajo le posamezni letniki, se gospodujoča generacija navadno nevidno in brez hujših zapletljajev presnavlja in pomlaja. Le ob časih, ko se kulturni in gospodarski tok takorekoč prelomi, nastanejo med enim in drugim pokolenjem več ali manj nepremostljivi prepadi. V takem času je običajni počasni razvoj izključen. Na obeh straneh se sile koncentrirajo, poedine miselnosti organizirajo in s tem medsebojni odnošaji še zaostrejejo. V takih dobah nimamo posameznih letnikov, temveč nastopa mladina kompaktno proti gospodujoči miselnosti in njenim nosilcem. To so časi, ko se porajajo takoimenovana mladinska gibanja. In tak čas imamo danes, ko sta svetovna vojna in prevrat prelomila zgodovinski razvoj in postavila narode pred docela nova politična, gospodarska in kulturna dejstva, o katerih so ljudje pred vojno komaj kaj slutili.

Človek se telesno in duševno razvije v takoimenovani pubertetni dobi, katere trajanje je pri različnih ljudeh različno, vendar lahko rečemo, da se inteligentova razvojna doba neha na splošno v času, ko dokonča svoje studije in stopi v praktično življenje. V tem času se njegov duševni razvoj zaključí in postaneta njegov značaj in miselnost končno veljavno definirana po vplivih in razmerah, v katerih se je preživela razvojna doba. Poznejši vplivi so sicer sposobni, dati človeku še kake dodatke, spolnitve in malenkostne spremembe, toda osnovna linija, ki jo je človek urezal v svoji razvojni dobi, se ne spremeni več. To dejstvo je usodno zlasti za tiste generacije, ki so dorasle pred velikimi zgodovinskimi spremembami, takimi, kot je n. pr. danes pretekla svetovna vojna in prevrat, ki sta velik kos družabnega življenja tako spremenila, da tisti ljudje, ki so dorasli še v starih razmerah, enostavno ne dojamejo več duha nove dobe in iz tega razloga je prepad med njimi in po-

kolenjem, ki je preživel svojo pubertetno in študijsko dobo ob in po prevratu, tako globok, da je vsak kompromis med tema dvema generacijama nemogoč.

Stare tedaj imenujemo v tem članku tisto inteligenco, ki je dostudirala najkasneje v prvih vojnih letih, ki je svetovno vojno nato preživela na fronti in ki danes še vodi javno življenje. Sem spadajo kot zadnji odrastek še tisti, katerim je vojna zadnja leta študij prekinila in so nato tik po prevratu dostudirali. Da pa ne bi delali komu krivice, moramo tukaj naglasiti, da naša opredelitev starinov velja za splošni tip povprečnega števila inteligence, da pa poznamo ljudi, ki so še danes pri svojih petdesetih in šestdesetih letih mlajši kot marsikdo iz poveljne generacije. So namreč ljudje, ki se statično usmerjeni že rode, in zopet drugi, ki se ne umire do groba. Vendar so to izjeme, ki na opis povprečja ne morejo odločilno vplivati.

Pri analizi notranjosti danes gospodujoče generacije se nam zdi važno predvsem omeniti, da so to ljudje, katerih razvojna in študijska doba pade v urejene predvojne razmere, v čas, ki ga je ustvarila desetletna in tudi lahko rečemo, stoletna kulturna in socialna tradicija. Razmerje med posameznimi stanovi je bilo po dolgoletnem razvoju, tako v materijelnem kot v kulturnem oziru trdno določeno, ideologija posameznih skupin je bila skrbno obdelana in jasno opredeljena. Cela družabna in kulturna uredba je kazala znak neke trajnosti, solidnosti in absolutnosti. Vsa atmosfera tedanjega časa je mladini z neko prepričevalnostjo ustvarjala dojem, da so to, kar se jim servira kot učna snov, trajne vrednote in absolutne resnice. Avstrijski maturanti so dobro poznali vse Henrike in Otone iz nemške zgodovine, višine alpskih vrhov, botanične vrste z latinskimi imeni, nemščino so dobro obvladali ter lepo predstavljali latinske in grške klasike. Če se inteligenca meri po množini znanja, s katerim je natrpan človeški spomin, moramo reči, da so bili predvojni maturanti zelo izobraženi, čeprav njihovo obzorje ni segalo preko kitajskih zidov avstroogrške monarhije. Misliti se seveda avstrijski student pri takem načrtu ni prida naučil, tega pa tudi treba ni bilo, ker je za avstrijskega državljana mislila državna uprava. Predvojno dostudirani inteligent je mož solidnega značaja, duhovne urejenosti, absolutnih vrednotenj, toda natrpan z nepotrebnim znanjem, precej omejenega obzorja in pomanjkljive kritičnosti. Da bo karakterizacija popolna, je treba še pristaviti, da se mladina pred vojno res ni bavila s »pogubnim« sportom, pač pa so se zabavali z biljardiranjem in kvartanjem in junačili z obupnim popivanjem. Za narod se je pa delalo na številnih in dolgotrajnih društvenih sejah in sestankih, na katerih se je, ako slučajno ni bilo nobene zadeve za razsodišče in tudi ni bila kaka sprememba poslovnika aktualna, razpravljalo vedno iznova o nevarnostih klerikalizma, oziroma framazonstva (kakršne barve je pač bilo društvo).

Politična miselnost predvojne dobe, v kateri so naši starini dorasli, se dobro označi z geslom: »Vse za vero, dom, cesarja.« Kulturno smo se vsak čas ponašali s svojo veličino in silnostjo, politično smo bili pa le vedno, če izvezamo neka mimogredna slovanska, oziroma jugoslovanska koketiranja, zvesti avstrijski podaniki in dobri cesarjevi vojaki. Taka politična miselnost ni bila samo zunanja, temveč notranje prepričanje predvojno gospodujočih generacij. Zato tudi naše obnašanje ob prevratu ni bilo dosti manj klaverno kot leta 1848. Značilno za predvojne slovenske generacije ni, da so politično hlapčevale tujemu cesarju, temveč to, da so mu hlapčevale prostovoljno in s hvaležnostjo v srcih. Zaradi tistega predsodka o naši maloštevilnosti, naši predvojni politiki niso nikdar smatrali za potrebno, pogledati in se predstaviti svetu preko meja dvoglave monarhije, kljub temu so bili pa sveto

prepričani, da nas pozna cel svet, »zaradi naše velike kulture« in zaradi tistih par upravnih uradnikov, ki smo jih imeli v dunajskih ministrstvih. Politična koncepcija nobene predvojnne slovenske stranke ni segala dlje kot iz rok v usta, moledovati za drobtine pri parlamentarni mizi in dobro upravljati samouprave je veljalo za največjo politično zrelost in modrost. Govoriti tem ljudem o svobodi bi bilo pomenilo isto kot pripovedovati slepcu o barvah. Prevrat je dokazal, kako resnične so Cankarjeve besede, da se pri teh ljudeh pač menja gospodar, bič pa ostane, ker je hrbet upognjen in biča navajen.

S tem mislim, da so označene razmere in atmosfera, v katerih so se razvili in dozoreli nosilci danes vladajoče generacije. Ali to še ni vse. Upoštevati moramo, da je ta generacija štiri leta krvavela na raznih frontah v svetovni vojni, kar ni tako žalostno kot je žalostna okolnost, da so krvaveli za prazen nič, da niso odhajali v boj kot borci za svobodo svojega naroda, temveč da so jih gnali kot jarce v klavnico. Ne mislimo pa s tem kmečkih fantov s hribov, temveč naše inteligente, prav tiste, ki se danes sprašujejo, če je današnja mladina sposobna političnega zanosa. Uspeh tega njihovega političnega zanosa je bil, da so nas ob prevratu raztrgali na tri dele kot nekdanje Poljsko. Ali to samo mimogrede. Dejstvo, da je ta generacija krvavela štiri leta v svetovni vojni, nas zanima iz drugih razlogov. Iti se štiri leta zverine, mora zapustiti v človeku neke posledice. In te posledice mislim, da so: večja ali manjša posurovelost, duševna otopelost, precenjevanje brutalne sile nad duhovnimi vrednotami ter misel za organizacijo, železno disciplino in slepo pokorščino.

Na ta način je svetovna vojna dopolnila duševno podobo danes gospodujoče generacije. Njen vpliv na to frontarsko generacijo je pa treba pogledati še z druge strani. Vojna je to generacijo decimirala in zdaj nastane samo vprašanje, kdo da je padel v vojni. V šoli padajo slabi dijaki, v vojski je pa drugače: tam padajo dobri vojaki. Če večkrat slišimo, da so v vojski padli najboljši, niso to prazne besede. Tisti namreč, ki so v šoli tahinirali (ali po srbsko: zabušavali), so tahinirali tudi v svetovni vojni, doma in na fronti. Oni pa, ki so se izpostavljali in pehali že v šoli, so to storili večidel tudi v vojski in to svoje prizadevanje prej ali slej plačali z življenjem. Tako se je zgodilo, da se je iz svetovne vojne kot ostanek inteligence vrnil večinoma tisti duševni proletarijat, ki je že od svoje rane mladosti živel na račun svojih bolj nadarjenih in bolj pridnih tovarišev. In tem ljudem je prevrat ustvaril razmere, na katere gleda danes dostudirana mladina kot na pravi eldorado. Državna uprava, politika, prosveta, znanost in gospodarstvo — vse je kričalo po delavcih in voditeljih. Posamezni uradi in ustanove so kar tekmovali med seboj, kdo bo z bolj ugodnimi pogoji pritegnil nase s fronte prihajajoče. Tako so tisti ljudje, ki bi sicer, ko bi svetovne vojne ne bilo, v javnem življenju igrali čisto podrejeno vlogo, in iz katerih bi se drugače rekrutirali pisarji po raznih uradih, čez noč prevzeli vodstvo vsega javnega življenja pri nas, ne zaradi svojih sposobnosti, ampak ker boljših ni bilo na razpolago. Smatramo za simbol dobe, da sta Krek in Cankar v tem času umrli. Iz teh ravnokar opisanih razmer po prevratu, ko so se tako pulili za posamezne inteligente, si lahko razlagamo tudi miselnost teh ljudi, ko se smatrajo za tako potrebne, koristne in nenadomestljive. Če tedaj govorimo o vojnih dobičkarjih in pri tem mislimo ravno na trgovce in obrtnike, delamo le-tem veliko krivico, ker je prevrat ustvaril pri nas vojne dobičkarje tudi na političnem in kulturnem polju.

Da so ti ljudje res tisti, ki so šole napravili manj z glavo kot pa s trganjem hlač, dokazuje njihovo mehanično pojmovanje življenja. Če gledamo njihovo delo teh dvanajst let po vojni, vidimo, da je brez ideje, brez

duše, brez zanosov, brez koncepcije in brez ljubezni. Med posameznimi političnimi in kulturnimi skupinami starinov sploh ne najdemo nobene idejne razlike več. Posamezne vlade v politiki, na kulturnem in gospodarskem se menjajo, toda mi ne vemo, kakšna je razlika med njimi. Vsa naša povojna politika je nekako prerivanje, spodrivanje in pehanje za mesta idejno čisto praznih ljudi. Naše bivše parlamentarno delovanje je obstajalo v obrekovanju drug drugega pri Srbih v Beogradu. Doma so pa posamezne skupine, namesto da bi svoje somišljenike držale skupaj s silo programa, jih povezale z gospodarsko odvisnostjo ter razdeljevanjem raznih užitkov in mest. Zato nobena grupa ni sposobna dolge opozicije, ker ima samo vladna stranka na razpolago lepivo, ki drži skupaj take »somišljenike«. Organizacija, disciplina in avtoriteta se pojmuje kot pri vojakih. Tistega, ki ima višji čin, ni samo dolžnost, slepo ubogati, temveč se mu mora priznati tudi višja pamet in višje sposobnosti in izkazovati večje spoštovanje. Posamezne »avtoritete« iz te generacije se ne uveljavljajo z veličino svoje osebnosti, temveč z žaganjem in gospodarskim uničevanjem »nergačev«. Nesposobnost za idejne borbe je rodila pri teh ljudeh histeričen strah pred vsakim novim gibanjem. Prav smešne oblike dobiva včasih ta strah. Za vsako najnedolžnejšo kritiko, za vsako samostojno mislijo se z nervoznostjo išče in tudi »najde« zarota. Idejne nasprotnike ubijajo z njihovo preteklostjo, »zasebnim« življenjem in s tem, da se jim gospodarsko zavije vrat...

Končam, da ne bi krenil s poti, ki je bila načrtovana temu članku. Ni bil namreč naš namen kritizirati, temveč podati le analizo duševne podobe tiste generacije, ki je danes na krmilu, da bomo razumeli njeno delo in njene težnje. Zato tudi ne bomo odgovarjali na vprašanje, ki smo si ga stavili v naslovu. Če je bila analiza dobra, si utegne čitatelj ta odgovor sam podati. Pristavljamo samo, da je to tista generacija, ki je povzročila tolikšno zmedo v vprašanju naše narodnosti. Če se pa čuti kdo prizadetega, ugotavljamo, da nismo bili mi prvi, ki smo pobrali kamen. Hoteli smo pa povedati, z a k a j mladina gospoduječo generacijo, ki ni znala postati ne njen tovariš, ne prijatelj, ne učitelj, ne svetovalec in ne vodnik, odločno odklanja tudi za svojega sodnika.

Šmon France:

Še ena sociologija izkoriščanja

»Tudi produkcijska sredstva more družba prenesti iz privatnega lastništva v last vsega delavstva... Delovna sredstva se tako z delavcem znova združijo v naravno enoto, iz katere jih je iztrgal kapitalistični gospodarski sistem.«
Nadžkof Kordač.

Že trikrat smo videli, da so ekonomska načela, ki jih propagira dr. Jerajeva sociologija, znanstveno nevzdržna, božjim zakonom nasprotna in za večino človeštva, t. j. za delavski razred pogubna. Ni namreč rešitve za današnjega človeka ne v fašističnih korporacijah, ne v individualnem gospodarstvu brez strojev, ker poti nazaj ni, ne v solidarizmu, ki je samo ad hoc izmišljen za zakrivanje kapitalističnega izkoriščanja. Ne, ampak edina dosledna in uspešna rešitev človeštva je v kolektivizmu, v kolektivni produkciji in v kolektivni distribuciji. Proč s kapitalizmom, proletarskim mezdanim delom in njegova izkoriščanjem, ustvarimo zvezo svobodnih smotrskih kolektivnih industrijskih in agrarnih gospodarstev.

Kako se v tej sociologiji ljubkuje s kapitalizmom, krivcem vsega štiristoletnega vnebovpijočega gorja! In kako se na drugi strani zaslepljeno blati kolektivizem! Pa ne da bi si morda mislili, da je avtor o tem znanstveno prepričan! Pravih znanstvenih pojmov o njem sploh nima. Sicer bi ne mogel trditi, da v tisti družbi ne bo ne stanov, ne lastnine, ne iniciativnosti za delo i. t. d. Zadovolji se z dognanjem: »Boljši krompir v kapitalizmu kot pa pečenka v kolektivizmu.« To je tista zaslepljenost, ki trdi: vemo z vso sigurnostjo, da pride nova družba, ki bo rešila človeštvo kapitalizma, toda le preko naših trupel, to je tista usodna subjektivistična povezanost solidaristične ekonomije z apologijo kapitalizma. To je tisto ustavljanje proti resnici, ki jo slutiš, pa je kljub temu ne maraš. Kot tudi Jeruzalem ni hotel...

Kolikrat je že ta odrešilna kolektivistična misel završala po revijah in časopisih! Le pomislimo na glas vpijočih: Wiesingerja, Orla, Kordača, Hohoffa, Carbonella i. t. d. In še vedno so bili ti klici udušeni! In za tem preganjanjem pa piše nevidna božja roka kazen: Rusija, Španija, Nemčija, Avstrija in cela Evropa sploh. Kajti vsak greh proti družbi, vsako ustavljanje proti družabnim in gospodarskim resnicam kaznuje Bog že na tem svetu. Ker niste hoteli, vam bo razdejana vaša hiša... In še vedno se zasliši škripanje z zobmi in klic: Proč z njim, daj nam Barabo. Ta namreč hujska ljudstvo...

Kaj morajo biti nosilci kolektivizma edino historični materijalisti? Kaj res kolektivna gospodarska ideja ni združljiva s krščanstvom, kaj je res religija nujno zvezana z nekim poganskim kapitalističnim sistemom in z njim nujno propade, kot piše njegov pobornik P. Muckermann in kot je danes sploh oficijelno mnenje? To se vprašuje danes religiozna mladina, ki gleda v bodočnost. Saj ona hoče ostati religiozna, prav evangelijsko verna, obenem pa hoče biti tudi sograditeljica bodočih gospodarskih oblik. Kaj se moramo res odpovedati krščanstvu, če hočemo ozdraviti človeško družbo?

Ne, ampak tako si po svoje misli ta mladina po vsem svetu: Saj Kristus in cerkev v zgodovini sta nad vsemi gospodarskimi sistemi in sta za vsakega, ki je zgrajen na načelih pravičnosti. In če ne dobi ona z avtoritativne strani nobene pobude za bodočnost, si bo svoj krščanski kolektivističen program skovala sama. Mi hočemo ostati religiozni in obenem biti kladivarji nove dobe. In ta pokret opazamo po vsem svetu: Od pokreta mladih pravoslavnihi teologov, ki se vživljajo v novo gospodarstvo, nemških protestantskih in katoliških religiozних socialistov do revolucionarne Hellerjeve delavsko-kmečke stranke, do stremljenj vseh dalekovidnih krščanskih teologov in izobražencev po svetu in tudi pri nas. Saj je že duhovnik Fiedler zapisal: Vsaka armada, ki je še doslej šla na vojno, je šla z vojaškimi duhovniki. Ta (kolektivistična) armada pa, ki je šla, da milijonom pribori človeka vreden obstoj, in ki noče pobiti nič drugega kot že v Evangeliju obsojeno trdosrčnost do ubogih, pa ne najde nobenih kuratov... (Vom fr. Leben.) Taki maloštevilni kurati se mi zde ravno krščanski kolektivisti. Kaj li niso na pravi poti? Kaj so oni izdajalci iz krščanskega tabora?

Opat Wiesinger, tisti, ki je napisal uvod v eposalno delo: »Economia perennis« piše v lanskem »Seelsorgerju« (142—148): »Gre za največje vprašanje, vprašanje, od katerega rešitve zavisi bodočnost zapada... Kolosalno bi se lahko izoblikovala naša krščanska bodočnost, če bi našli njega rešitev, če bi se kdo upal povedati pravo odrešilno besedo. Kje je danes religija, ravno ona, ki se je teoretično vedno zavzemala za male in zatirane, ona bi vendar morala biti na mestu. Včasih so se ti bližali Kristusu, danes beže od njegove cerkve. Kje je vendar krivda?«

Saj se vedno danes z avtoritativne strani svari pred kolektivističnim gospodarskim redom kot bi bila to današnja naloga religije. In nočejo

razumeti, da gre tu za dve bistveno različni stvari, za materialističen svetovni nazor in za gospodarstvo, in da so nosilci te gospodarske oblike lahko verniki ali pa brezbožniki. Toda danes gre v prvi vrsti za novo gospodarsko obliko in tu moramo mi stopiti na stran proletarijata. Kajti če bi se cerkev ne zoperstavljala s tako silo odpravi kapitalističnega, od Boga edino hotenega reda kot pravijo, bi se strašno zmanjšalo sovraštvo, ki ga goje mase do religije. Če pa jim mi ne pomagamo v današnji stiski in boju, se ne smemo čuditi, če bodo preobrnilo naše prižnice. Sami smo se obsodili.

Zastavimo si vendar vseodločujoče vprašanje: Li mora cerkev pobijati kolektivizem v vsaki obliki? In odgovor je vezan z odgovorom na drugo vprašanje: Li mora biti cerkev varuhinja obstoječega sistema kapitalizma? Tu razumemo seveda kapitalizem v marxističnem pomenu, namreč gospodarsko obliko, ki temelji na izkoriščanju, na prilaščanju brezdelnih dohodkov, ki je sistem profita, večvrednosti. Li ni že Hohoff in za njim Pesch (Pesch: Neubau der Gesellschaft, II, 7) dejal: »Kapitalizem in krščanstvo si stojita nasproti kot ogenj in voda. To moramo danes neprenehoma in tako glasno klicati, da se bo slišalo do streh stanovanjskih kasarn in zasidralo v zavest mas.«

In zakaj se vendar ne bi odločno postavili na stran kolektivizma? Saj je on, kot pravi Wiesinger:

»1. Čisto gotova bodoča gospodarska oblika. Kako da vendar ne vidimo boljševizma v podržavljenju pošte, železnice, tobaka in drugih monopolov? Kako da se nam čisto razumljivo zdi družabno zavarovanje delavstva proti bolezni, nezgodam, brezposelnosti? In kaj je vendar kolektivizem drugega kot da se vse panoge gospodarstva podružabijo in preidejo v last celokupnega delavskega razreda?

2. Kolektivizem zahteva današnja tehnika. Mertens, voditelj nemških katoliških socialistov, je lani zapisal: »Tehnizacija in industrijalizacija modernega sveta nujno zahtevata kot prevladujočo lastninsko obliko kolektivno lastnino. Nesmiselno bi bilo podružabiti male obrate. Smotrno pa je podružabiti vse večje obrate, to je vso današnjo industrijo, polagoma pa tudi agrikulturo, da se tako povsod s stroji zmanjša težavnost dela. In ravnotako smotrno in nujno bi bilo organizirati vse srednje in male obrate na socialistično združni podlagi.« — Na ta način torej skušajo vsi uvidevnejši katoliki po svetu reševati vprašanje, v kolikor se kolektivizem strinja z vero in pridejo do zaključka: »Nič ne ovira katolika, da ne bi mogel biti kolektivist.« Tako nam kličejo francoski duhovnik Sertillanges, španski duhovnik Carbonell, praški nadškof Kordač. In v Nemčiji Steinbüchel, de Mann, Muth, Fiedler i. t. d. Kajti oni v podružabljenju in kolektivizmu ne vidijo nič drugega kot kar stoji v Marxovem manifestu: Expropriacija kapitalistične lastnine je samo upostavitev reda, ki ga zahteva človeška narava, namreč da svetne dobrine pridejo čim bolj v last vseh ljudi. Edini vir lastnine mora zopet postati delo in pridobivanje lastnine se mora znova omogočiti večini človeštva.

3. Kolektivizem ima že tehnično-gospodarsko neprimerne prednosti pred vsakim drugim sistemom v zgodovini. To bo smotreno, načrtno, ne pa anarhistično gospodarenje kot dandanes. Tam se ne bo produciral šund, luksus in drugo radi dobička v npravno in higijensko škodo odjemalcev. Tam ne bodo vmesni posredovalni členi med producentom in kupcem dostikrat za več 100% podraževali produktov. Tam se bo že vsled tega silno dvignila kupna moč ljudstva, lahko se bo več produciral in izginila bo brezposelnost. Tam ne bo pretirane strojne racionalizacije, ki jo rabi kapitalist, da pobije svoje konkurente, tam ne bo več zloglasnega Taylorjevega sistema, ki izpije in iz-

mozga v nekaj letih naše moderne sužnje, ne bo razlike v cenah agrarnih in industrijskih produktov i. t. d.

4. In pomislek, da bi v kolektivizmu padla iniciativnost za delo, je izmišljen. Kaj se danes manj intenzivno dela na pošti ali na železnici kot prej? In kako morem raje delati v obratu, ki prinaša dobiček samo kapitalistu, kjer niti en vijak ni moja last in me podjetnik lahko vsak dan požene na cesto? Prisilno delo? Kje si moremo misliti večje kot ravno v današnjih kapitalističnih obratih... Saj pravi Marx: »Dokazovali ste, da z odpravo zasebne lastnine preneha delavnost in da zavlada splošna lenoba. Potem bi bila morala meščanska družba od lenobe že davno poginiti. Kajti tisti, ki v njej delajo, ne pridobivajo in oni, ki pridobivajo, ne delajo.« Končno bi se izboljšala kakovost produktov, izginila bi reklama, ki požre letno milijone, zniževali bi se smotno proizvajalni stroški, znova bi se življenske potrebščine pocenile, zvišal konzum in neprimerno bi se dvigala splošna družabna materijalna kultura. In to je vendar naš smoter, dvig materijelne bo vplival tudi na dvig duševne kulture.

5. Ne smemo gledati v romantični srednji vek, ampak v bodočnost. Li hočemo danes razbiti obrate, stroje, parne kotle, diname in traktorje in vsakemu dati en košček radi romantičnosti privatne produkcije? Li hočemo potem vsled manjše produkcije tri četrtine ljudi zapisati smrti? Li ni že kapitalistična družba sama razbila večine malih obratov, n. pr. Bat'a! Hvala lepa za romantičnost 10 urnega kmečkega dela. Kot bi bil stroj sam na sebi nekaj slabega!

Gre namreč pri kolektivizmu za to, in to je najvažnejše, da se odpravi izkoriščanje, da delavec dobi ves donos dela svojih rok (seveda ne vse na roko; tudi kolektivizem pozna akumulacijo produkcijskih sredstev). To pa nikakor ne more biti v nasprotju s krščanstvom, ampak ga lepo dopolnjuje na gospodarskem področju.

Tako približno govori pozabljeni Wiesinger. Do teh misli je že danes prodrli še neorganizirani evropski krščanski kolektivizem. In znova kot že večkrat predlaga: Izdelajmo znanstven in praktičen program, ki bo podal analizo obstoječega in čisto jasne obrise nove družbe in pot do nje in s tem programom stopimo v zvezi z vsemi ostalimi borci pred proletarske mase.

Poglejmo na drugi strani, kakšni so temelji kolektivistične družabne ureditve, kjer ni zatiranja in izkoriščanja in je delavstvo gospodar in lastnik svojih produkcijskih sredstev. Kaj je bistveno za kapitalistično produkcijo in kako so ti bistveni znaki odpravljeni? Na kratko lahko odgovorimo: 1. anarhistična blagovna produkcija za trg; 2. monopol kapitalistov na posesti produkcijskih sredstev in 3. proletarski razred, ki poseduje samo delavno silo in ki jo mora, če hoče živeti, prodajati kapitalistom, svojim izkoriščevalcem.

Li obstoje ti predpogoji v kolektivističnih obratih? Vzemimo najprej drugo, to je, kdo v kolektivističnem družabnem redu poseduje produkcijska sredstva? Kolektivni obrati niso last kapitalistov, temveč proletarskega razreda, kot država organiziranega proletarijata, kot pravi Marx. Ne mogoče kake v oblakih viseče države kot se dostikrat očita, kajti država je potem proletarski razred v svoji celoti. S tem lastništvom pa je takoj spremenjen tudi značaj proletarijata samega: V kapitalizmu je proletarijat razred, ki ne poseduje nobenih produkcijskih sredstev, v kolektivu pa je proletarijat kolektivni lastnik ogromne večine vseh produkcijskih sredstev. Radi tega seveda to ni več proletarijat v pravem smislu te besede. Ne vladajo več nad delavskim razredom produkcijska sredstva, stroji, kapital, ampak delavstvo si je vsa ta sredstva podvrglo in njemu služijo za zgradbo kolektivistične družbe in za zadostitev potreb širokih mas. Vidimo torej, da v državnih

kolektivih ni več dveh razredov, temveč samo eden. Razred neposrednih producentov je tu obenem lastnik produkcijskih sredstev.

In li dobe delavci v teh obratih poln sad svojega dela? Ne na roko, tega ne bodo mogli nikdar, ampak vse, kar producirajo v njih, pripada njim samim. Kaj bi rekli o kmetu, ki neposredno konzumira vse dohodke svojega dela (tudi semensko žito, gnoj v hlevu i. t. d.)? Ravnotako bi bil v slučaju, da bi v kolektivistični državi delavci vse konzumirali, vsak razvoj produkcije in gradba kolektivne družbe nemožna. Ne le v prehodni dobi, ampak tudi v popolni kolektivistični družbi bo šel za konzum le del dohodkov, ki bo seveda vedno večji in pa neprimerno večji kot v kapitalizmu, saj je vsako pridobivanje večvrednosti na račun delavca onemogočeno. Toda to še ne pomeni, da razlika med polnim in pa faktičnim donosom dela predstavlja večvrednost. Te potem sploh ni, ampak celotno delo gre za zadostitev potreb nove družbe. Potrebe pa niso samo sedanje, neposredne, takorekoč iz rok v usta, ampak tudi bodoče. To so namreč potrebe kolektivistične akumulacije produkcijskih sredstev, ki so nujno potrebne za gradbo nove družbe. Kajti dvig konzuma in olajšanje dela je možno samo z dvigom produkcije, z intenzivnejšo tehniko. In očitek suženjskega dela v taki družbi izgine takoj, če pomislimo, da delavstvo akumulira zase in to s svojimi lastnimi žrtvami. In ta akumulacija pri naša delavnim slojem neprimerne prednosti pred kapitalističnim proletarcem. Tako se jim dviga življenjski nivo, odpravlja se brezposelnost, skrajšuje se delavnik na 7 ur in še nižje, dočim pomeni vsaka kapitalistična akumulacija in racionalizacija samo poslabšanje položaja delavskega razreda in pa njega zatiranja sploh. Vse vprašanje namreč obstoji v tem, kdo je lastnik produkcijskih sredstev in v kakšen namen se producira.

In glede prve točke, je li v kolektivistični družbi gospodarstvo anarhično organizirano, polno zastoja in kriz kot sedaj ali načrtno? Že v bistvu kolektivizma je, da v temelju onemogoča vsako večjo krizo. Značaj njegove blagovne produkcije je namreč popolnoma drugačen. Produkti nimajo več tipičnega kapitalističnega značaja blaga za trg, tudi delovna sila preneha biti blago, in cene, da je namreč to ali ono toliko in toliko vredno, nimajo več našega dobičkanosnega pomena, ampak so zgolj sredstvo lažjega knjigovodstva. Kam pa pridemo, če bi vsak produkt imel svojo številko in se kot tak moral voditi v poslovnih knjigah? Če naj n. pr. premogovna kolektiva »prodaja« premog kakemu drugemu podjetju, n. pr. železnici ali kovinskim kolektivam, imamo seveda na zunaj opraviti s cenami, blagom, toda to ima čisto drugačen pomen kot sedaj. Produkcija premoga in njega razdelitev se vrši po čisto določenem načrtu, ki je skupno določen za celotno produkcijo, tudi cene so družabno določene. V bistvu torej ni več blagovne produkcije, ne za trg, ne za navijanje s cenami. Cene niso več regulator produkcije (kapitalist se radi konkurenčnih cen na vso moč trudi čim bolj znižati produkcijske stroške in odirati delavca), temveč one so le sredstvo v rokah kolektivistične družbe za ugotovitev in upostavitev pravilnega razmerja med posameznimi panogami kolektivističnega gospodarstva.

Glede načrtnega gospodarstva še to-le: Vsako podjetje kot že rečeno, je last celokupnega delavskega razreda. V nasprotnem slučaju bi imeli prav tako anarhično gospodarstvo kot pri nas in pravo blagovno produkcijo za trg brez načrta in povratek v kapitalizem bi bil neizbežen. Kolektivno gospodarstvo je enotno gospodarstvo, ki se vodi po enotnem načrtu. In tega načrta ne vsilijo obratom od zgoraj, temveč ga sestavijo in izdelujejo tudi delavci sami. Celoten delavski razred je soudeležen na njega izdelavi, višji organi ga samo potrde in spravijo v soglasje z načrti ostalih podjetij. Ta res prava obratna demokracija pride do svojega izraza v tem, da vsa vprašanja obratnega načrta

predelajo v strokovnih organizacijah, obratnih svetih, na produkcijskih posvetovanjih, v komisijah i. t. d. Le tako more biti kritika načrta plodonosna za vse delavce dotičnega obrata in se morejo v podjetjih sistematično odpraviti razni nedostatki in dvigati produktivnost dela. Tu ni več zapovedovanja kapitala, temveč kolektivno stvariteljsko delo delovnega ljudstva.

In kako je s 3. točko, s proletarskim mezdnim delom v novem družabnem redu? Za to velja vse, kar je bilo povedano že pri blagu in cenah. V stari obliki tiči čisto nova vsebina. Formelno sicer delavec prodaja svojo silo, kateremu obratu hoče. Toda komu? Svojemu lastnemu razredu, sebi samemu. To ni več prava prodaja blaga, temveč mezdna oblika je samo posebna oblika odnosa posameznika do kolektive, delavca do svojega razreda, oblika ugotovitve soudeležbe posameznika na celotnem kolektivnem delovnem procesu. Po izvedbi celotne kolektivizacije in odprave trga se bi mogoče ustvarila tudi nova oblika računovodstva in porazdelitve dela in dohodkov.

To je primer kolektivistične rešitve socialnega vprašanja. Je li protikrščansko, če bi bilo delavstvo lastnik svojih produkcijskih sredstev, če bi se stroji uvedli v celotni produkciji, če bi se delavstvo osvobodilo izkoriščanja in suženjstva kapitala, strojev, mrtve materije? Podvržite si zemljo! Je li protikrščansko svobodno delo, dvig eksistenčnega nivoja, socialna zakonodaja, šesturnik, načrt, tehnika, zaposlenost i. t. d. Ne, je rešitev, je sinteza med krščanstvom in kolektivizmom, samo da je mi vsled nekih drugih razlogov hoté ne maramo ... (Nadaljevanje sledi.)

Paul Einzig:

Za kulisami mednarodne finance*

(Priredil V. P.)

Izvajanja, ki so pisana iz stališča angleških oziroma nemških gospodarskih interesov, so zelo zanimiva, ker odkrivajo borbo in manipulacije mednarodnih finančnih sil za kulisami poteka današnje krize. Vrednost izvajanj je predvsem tam, kjer nas avtor postavlja pred čisto konkretna in realna dejstva, katerih skozi pestro pobarvana časopisna poročila nikakor ne moremo dognati in je zato naše gledanje pogosto vseskozi napačno. Z vsemi zaključki pa, ki jih avtor izvaja iz iznesenih dejstev in ki večinoma izpadejo neugodno za Francijo, se gotovo ne moremo strinjati, ker so dostikrat sila enostranski in ne vzdržé objektivne gospodarske kritike.

Dokazati hoče, da je finančna vojna, katero vodi v interesu svoje moči Francija nemalo v zvezi z gospodarsko depresijo in da je največji neposredni vzrok za nesluteno zaostritev krize po juniju 1931. Avtor je mnenja, da bi »pomanjkljivosti« kapitalističnega gospodarskega sistema ne prignale krize čez mere predvojnih kriz.

»Pogubna mednarodna finančna politika Francije je pripeljala sedanji gospodarski sistem v slepo ulico. Tudi francoska reparacijska politika ovira finančno ozdravitev povojne Evrope; francoska politika tezariranja je zakrivila padec cen blaga — glavni vzrok propada; Francija se brani sodelovati z drugimi narodi, kar je še danes bistvena ovira ozdravitve. Na razvalinah blagostanja, gospodarskega procvita in utrjenega reda drugih držav je upostavila Francija svojo toliko zaželjeno politično-finančno diktaturo nad Evropo in to po poskrbnem preudarjenem in dobro izvedenem bojnem načrtu, ki je prinesel s kontinentom veliko bedo. Teh činov se je na zunaj sila malo videlo, ker so se odigrali za kulisami mednarodne finance.«

Svetovna vojna se nadaljuje.

Reparacijske terjatve, vojni dolgovi, posojila, krediti, premikanja zlata in deviz so prevzeli vlogo divizij, bojnih ladij in zračnih brodovij. Finančni ministri in bančni ravnatelji so zamenjali generale in admirale. Ta vojna je manj dramatična, a prav tako uničujoča kot svetovna vojna. Žrtve so milijoni brezposelnih. Ogroženi so fundamenti družbe. Nobena mirovna pogodba ne prepoveduje gospodarske vojne. »Če bi Francija vdrla v najmanjšo nemško obmejno vas, bi bil svetovni vrišč. Toda ista Francija je brez vsakega rizika uničila

* Paul Einzig, »Behind the Scenes of International Finance«, London 1931.

gospodarsko moč svojih prejšnjih sovražnikov in zaveznikov.« V anglosaških državah načeloma politika služi gospodarstvu, nasprotno pa je v kontinentalnih državah, posebno še v Franciji, gospodarstvo postavljeno v službo politike. Prav za prav je to že v naravi evropskih narodov, ker se morajo radi naravne nezavarovanosti stalno braniti drug pred drugim. To dejstvo očituje celotna zgodovina. — Do l. 1926. je imela Fr. v boju proti Nem. v rokah le reparacijsko orožje, ki pa spričo ameriških posojil in angleške politične podpore ni moglo biti dovolj uspešno. Namesto pod fr. kontrolo je prišla Nem. po vojni pod ameriško-angleški vpliv. Treba je bilo tedaj najti novih sredstev.

Finančna diplomacija.

Povojno izrabljanje gospodarstva v politične svrhe se razlikuje od predvojnega po svoji jakosti. Nemalo vsled pacifizma je postala »trumpf« v rokah politike financa. Rožljanje s sabljo je postalo osovraženo in ne učinkuje več. Odtegnitev zlata ima isti učinek kot grozilni govori in pacifistično navdahnjeni svet tega sploh ne opazi. Radi ogromnih javnih izdatkov in dolgov ima danes vsak državni proračun v Evropi svojo Ahilovo peto. Stabilizacijam denarja povečini manjka garancija trajnosti. Izredni momenti kot n. pr. reparacije, vojni dolgovi povzročajo, da so zlate rezerve mnogokrat preslabe. S tem je omogočeno mednarodni vefinanci, da more denar poedinih držav rešiti ali pa upropastiti. Še pred vojno si ni bilo mogoče misliti političnih koncesij za balansiranje proračunov. Danes spadajo k najbolj aktualnim političnim možnostim. V znatni meri ima Fr. zahvaliti svoj porast svojim izbornim finančnim diplomatom. Levji delež ima Poincaré. Od tega začetno politiko so nadaljevali drugi spretni finančniki. Da so se dale banke na razpolago oficijelni politiki, je zasluga te finančne diplomacije. Pripravljenost francoskih bank za službo v zunanji politiki vlade gre preko tega, kar je drugod običajno. Banke so se odločile vedno za vse posle, katere so priporočili bodisi vlada, finančno ministrstvo ali narodna banka, čeprav jim niso prinesli dosti ali pa nič koristi in so se na drugi strani odrekale najbolj dobičkanosnim načrtom. Drugi faktor pa je časopisje, ki je kljub notranje-politični razdvojenosti v zunanji politiki močno disciplinirano.

Francoska reparacijska politika.

Povojnih finančnih stisk je krivo to, da se hoče spraviti v sklad versailleske pogodba in ideologija Wilsonovih 14 točk. Morda bi nezaklavzuriran osvajalen mir prinesel manj škode kot pa pogodba, ki zanikava osvajalne namene, a da zmagovalcu v roke sredstvo, da more tiščati premagani narod nedoločen čas k tlom. 50% reparacij imajo Francozi, čeprav njihovi vojni stroški niti zdaleka niso toliki. Prvi rezultat francoske reparacijske politike je bil propad nemške marke l. 1923. Tega so se Francozi zbalili in postali popustljivejši. Nemčija je plačevala reparacije z v inozemstvu sposojenim denarjem. Do krize je moralo priti, brž ko so upniki kredite odpovedali ali odrekli nadaljnje. Tu so zagrabili francoski diplomatje. Nemške reparacije naj bi dale Franciji možnost odplačila dolgov Angliji in Ameriki in popravila opustošenega ozemlja, na drugi strani pa naj bi ji nudile sredstvo pritiska na Nemčijo in Anglijo ter Ameriko, »katerima je šlo za to, da se Evropa gospodarsko popravi«. Po razvrednotenju franka je bilo izbranih $\frac{1}{3}$ francoskih dolgov in opustošena ozemlja so bila skoraj docela obnovljena. Fr. je torej rabila reparacije le še za drugi namen. Kajti nekako do l. 1927. je bila plačilna zmožnost Nemčije za Francijo še vitalnega pomena, od tedaj naprej pa bi Nemčija zaradi Francije lahko tudi čisto propadla. Kljub temu ni popustila od reparacij, kajti hotela je imeti Nemčijo, ki bi bila sicer zmožna plačila a nesposobna ji škodovati. Gospodarsko moč držav, ki bi mogle Nemčiji pomagati, pa je bilo treba oslabiti.

Finančna sanacija Francije.

Finančno se je opirala Francija do l. 1927. le na reparacije. Ista mednarodna špekulacija, ki se igra po vojni z vsemi slabejšimi valutami, je v letih 1919. do 1927. napadala tudi frank. ki je pogostoma padel. Ta špekulacija ne pozna niti naroda niti domovine, ampak le dobičkanosne šanse. Sicer pa so se te špekulacije prav živahno udeleževali tudi Fr. sami. L. 1924. je rešil frank predhodon Poincaré z ameriškim in angleškim posojilom. Ko je l. 1926. grozila Fr. finančna panika, je Poincaré z ženjalno začetno finančno politiko Fr. finančno ozdravil. Valorizacija franka na 124 angleških funtov je bila kolosalna poteza. Poincaré je gotovo največji finančni politik naše generacije. Z valorizacijo je izgubilo nekaj milijonov Francozov $\frac{1}{3}$ svojih kapitalov. Dramatična restavracija francoskih financ pa je temeljno spremenila svetovni kapitalski trg. Ze začetkom 1927. nastopi Fr. na svetovnem trgu kot samostojna sila. Ker Angleži Fr. v stiski niso kaj bratsko pomagali, je bilo vsekakor pričakovati, da bo prva fr. demonstracija naperjena proti Angliji, ki je bila po l. 1919. najjačja ovira francoskim diktatorskim težnjam. Dasi je prihajal denar iz Amerike, je vendar vodila pot v srednjo in vzhodno Evropo preko Londona. Prva stopnja na poti k francoski diktaturi nad Evropo je morala biti zato oslabitev Londona. Začelo se je maja 1927., ko je odtegnila Fr. za tedanje razmere ogromne množine zlata in je bil londonski trg sila pre-

senečen. Angleži so sicer ugotovili pravno upravičenost, moralno so pa zanikali. Kajti da niso dali Fr. v njenih stiskah močnejše podpore je vzrok v tem, ker so morali biti radi sila zmedenih francoskih financ močno previdni. Poleg tega pa tudi hvaležnost v svetovni politiki in financ ne igra nobene vloge. Na konferenci narodnih bank avgusta 1927. se je sicer Fr. odrekla odtegovanju zlata brez odobrenja narodne banke dotične države, a vsi francoski delegatje, ki so to konvencijo podpisali, so se morali kmalu umakniti s svojih mest.

Nastanek francoskega zlatega zaklada.

Ze leto dni po svoji finančni katastrofi od 1926. je bila Fr. v položaju, da je mogla pokazati svojo finančno moč. Dejansko se v tem času ni zgodilo nič skrivnostnega. Francozi sicer trdijo, da so si prislužili denar z delom in varčevanjem, kar pa ne drži. Svoje današnje kapitale so si največ pridobili iz finančnih operacij, iz ogromnih reparacijskih dajatev Nem., iz znižanja svojih vojnih dolgov, iz umetno povečanega izvoza zaradi nizkega franka in iz kopičenja zlata. Vse to kaže na čisto umeten izvor. Poincaré je pustil ves svet celih 18 mesecev v dvomih o končni stabilizaciji franka in je objavil svojo odločbo žele junija 1928. Ker se je splošno mislilo, da bo stabiliziran frank znatno višje, so francoski kapitalisti svoja dobroimetja zopet repatriirali. Pa tudi inozemski kapital se je v ogromnih masah valil v Pariz.

Zlato v svetovni politiki.

V modernem času se rabi zlato kot pritisk na denarni trg držav v svrhu izpremembe njihove zunanje politike. Na drugi strani pa služi zlato kot vaba za vlade, ki si ne morejo več pomagati in prodajo svobodo svoje zunanje politike, da se obvarujejo finančnih katastrof. Francoska finančna diplomacija je obširno uporabljala oba načina. Fr. se je strogo držala omenjene konvencije in je po stabilizaciji odtegovala zlato iz Anglije in Amerike ne naravnost, ampak posredno. Vsaka država more pritegniti v svoje banke zlato, če zviša obrestno mero ali če vrže na trg devize. Posebno ta zadnji način so uporabljale banke. Torej ni bilo treba nobenih uradnih nakupov zlata, ki se je že po drugi poti stekalo v Pariz. Čas in kraj, odkoder je imelo prihajati zlato, pa so določali politični momenti. Leta 1928 in 1929 bi bilo Newyorku zelo prav, če bi se kupovalo zlato na njegovih trgih. Tako so tudi ponovno storile Poljska in Češkoslovaška. Fr. pa je navzlic svojemu boljšemu položaju trgala zlato iz Nem. in Anglije. Kajti spričo visokega stanja dolarja bi ji bilo zlato iz Amerike brez vrednosti. Politično koristnejše je bilo za Fr., da je l. 1929 iskala zlato v Londonu in Berlinu. Od stabilizacije franka l. 1928 do ukinutve angleške zlate valute je vzela Fr. Londonu zlata v vrednosti ca. 136 milijonov funtov šterlingov. Odpokličci zlata so zvesto spremljali poslabševanje angleško-francoskih stikov. Ob vsakem znaku političnega zblížanja se je zlato tok ustavil. N. pr. samo radi ostrih opomb Snowdena na naslov fr. fin. ministra Cheronja je angleška banka izgubila za okoli 20 milijonov funtov šterlingov zlata. Novi ogromni tovari so šli iz Londona v Pariz maja in junija 1930 zaradi sporov v reparacijskih vprašanjih. Po presledku so sledili zopet jeseni 1930; tedaj pa ne iz političnih razlogov, ampak zato, ker so se bali nevarnosti bančne krize v Fr. Vendar bi tudi tedaj lahko z drugimi operacijami dosegli isto in bi ne bilo treba še bolj slabiti Londona. Koncem 1930 je nato prišlo do nekakega sporazuma in so se sovražnosti ustavile. Da je bila pri vseh teh odtegnitvah zlata naravnost udeležena tudi francoska narodna banka se ne dá znanstveno niti dokazati niti ovreči. Značilno pa je, da so se londonske podružnice pariških bank uprle preiskavi, ki je bila predlagana v tej smeri. Vsi ti in podobni posli so bili tudi sila komplicirani, tako da so mogli le od slučaja do slučaja neposredno udeleženi vedeti, ali so per saldo dali ali preieli. V francoski finančni diplomaciji je prišlo do neomejene oblasti ekstremno nacionalistično krilo, na kar je junija 1931 prišlo do odprtega razpora z Londonom.

Boj za premoč.

Močna postojanka londonskega trga je bila glavna ovira francoski finančni diktaturi. To oviro je bilo treba odstraniti in izpeljati finančno organizacijo Pariza. Zlasti so fr. banke razširile svoje akceptne posle in ustanovljena je bilo celo posebna akceptna banka; vse v svrhu oslavitve londonskega akceptnega trga. Vendar v tem pogledu radi slabe tehnične organizacije ni bilo uspehov. Pravtako brezupna in le politična so bila prizadevanja Pariza ustvariti mednarodni posojilni trg. Tu je poslovna stran na račun politične še bolj trpela. Dopuščena so bila le posojila Poljski, Jugoslaviji in Rumuniji. Fr. hranilci so se začeli spričo svojih izkustev z Rusijo upirati. — Z mednarodno reparacijsko banko je nameravala francoska finančna diplomacija ustvariti nov čisto svoj finančni instrument. To se ji je v neki meri tudi posrečilo. Kajti nasproti Londonu se je kot sedež uveljavil Basel in ravnateljem je bil imenovan Francoz Ouesnay. Čeprav je veljal v finančnem svetu za »internacionalista«, se je vendar izkazal kot čisti Fr. in je izvedel že marsikak posel brez in preko večine upravnega odbora. Seveda pogosto odboru ne kaže drugega kot take ukrepe odobriti. Nekajkrat je postopanje banke odločno škodilo angleškim koristim, za kar je najbolj značilen zgled jugoslovanski stabilizacijski načrt. Angleške in fr. skupine so se že nekaj let potegovale za

tozadevno posojilo. Pogajanja z angleško skupino so že daleč uspela, a so morala biti zaradi položaja na mednarodnih trgih ponovno odgodena. Za nujne potrebe jugoslovanske vlade je dovolila angleška skupina leta 1929 kratkoročen prehodni kredit. Toda leto dni kasneje je bilo po obisku ravnatelja mednarodne banke v Beogradu objavljeno, da so bila pogajanja z angleško skupino razbita in da je mednarodna banka otvorila kredit Jugoslaviji. Le malo pozneje pa je bilo zaključeno stabilizacijsko posojilo s fr. skupino. — Da si zagotovo večino, so Fr. predlagali, da se pritegnejo v upravni odbor zastopniki Poljske, Jugoslavije in Češko-slovaške, kar jim pa ni uspelo. S to banko Fr. tedaj niso dosegli vsega onega, kar so hoteli. Odločilno je bilo mogoče zadeti le z napadi po starem načinu, za katere je dal signal izbruh krize v srednji Evropi.

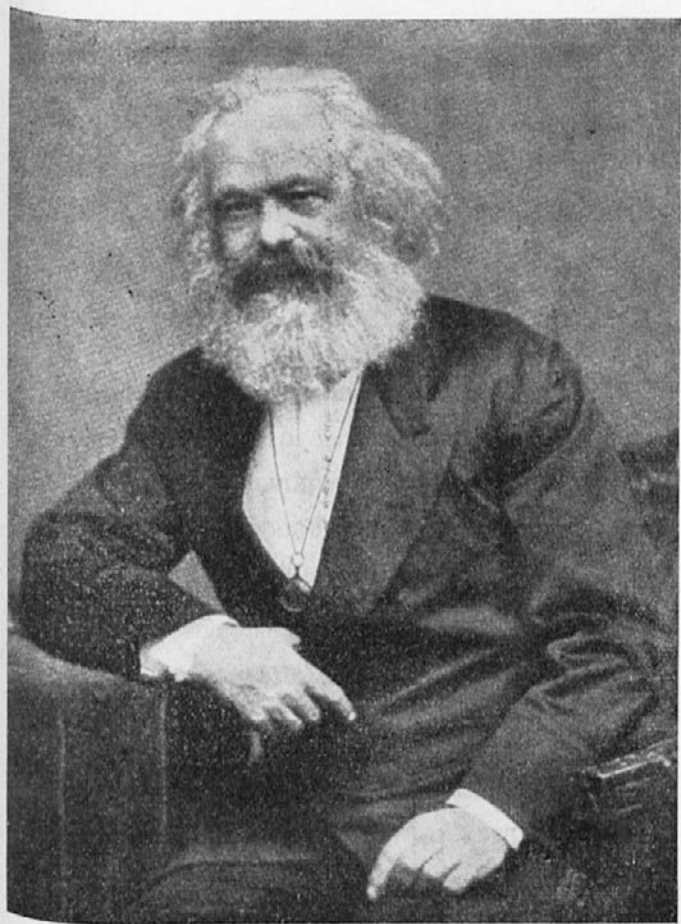
Francija in svetovna kriza.

Odkar so prešle mnoge države k zlati valuti je začelo primanjkovati zlata. Skoro vse banke so rabile večje količine zlata kot pred vojno, zlasti ker so narasle cene in obtok bankovcev, pa tudi zato, ker je bil radi negotovosti presežek zakonito določenega zaklada zlata zašeljen. Pričakovati je bilo tedaj v doglednem času radi tega neugoden vpliv na stanje cen blaga. Tendenco za boljšo razdelitev zlata so kazale ameriške banke, katerim pa je napravila konec špekulacija na hausse. Istočasno je nastopila kot velekupec zlata Fr. Velik spor je nastal okoli vprašanja, ali je fr. politika teziranja odgovorna za svetovno krizo, ali ne. Ekstremisti pravijo, da je povzročilo padec cen edinole od Fr. započeto kopičenje zlata, padcu cen pa je sledilo nazadovanje povsod. Čeprav to vseskozi ne drži, moramo pa vendar naprtiti fr. politiki znaten delež na vzrokih gospodarskih odnošajev zadnjih dveh let. Položaj na svetovnih denarnih trgih je bil l. 1929 labilen radi tega, ker je pritegnil denar nase iz vseh centrov Newyork. Temu gibanju so se zoperstavile z zvišanjem obrestne mere mnoge narodne banke zlasti še, ker je Fr. stalno odtegovala zlato iz Nem. in Anglije, kar je že samo moralo pogoniti diskont navzgor. Splošno se smatra krah novembra 1929 v Newyorku za izhodišče svetovne krize. Dejansko pa je bil le posledica alarmantnih okolištin, ki so zrasle špekulaciji čez glavo. Ena izmed teh okolištin je bil padec cen v veletrgovini, katerega je nekaj mesecev pred ameriškim polomom povzročila zvišana obrestna mera. Polom je moral priti slej ko prej. Daljše trajanje hausse bi pomenilo le še hušjo reakcijo. Če bi Fr. koncem 1929 nehala s svojo politiko teziranja, bi ji morali biti solidno misleči kapitalisti hvaležni, da jim je pomagala proti orgiji špekulantov. Toda fr. apetit tudi po l. 1929 ni bil potlačen. Še l. 1930 in 1931, ko je bilo svetovno gospodarstvo pod težko depresijo zaradi padajočih cen blaga, je zahteval zase ogromne vsote.

Tudi Amerika je pod dojmom nastopajoče depresije nenehoma množila svoje rezerve, v glavnem iz dobroimetij v Južni Ameriki in na daljnem vzhodu. Dočim moremo v smislu današnje gospodarske morale ameriško postopanje opravičiti, zavestnega reguliranja, ki je bilo začeto z neupravičeno nizko stabilizacijo franka in ki traja še vse do danes, ne moremo zagovarjati. Dolgo je ostala Fr. kot otok v razburkanem morju krize. Razlog za to je predvsem nizka stabilizacija, zaradi katere je bil nivo fr. cen pod nivojem svetovnih cen. Šele ko je izginila razlika, so šle fr. cene vsopredno s svetovnimi navzdol. Razvrednotenje franka na 15 % predvojnje vrednosti je utrdilo odporno moč fr. producenta. Fr. je pravčasno ustavila inflacijo, ki je v ostali Evropi uničila ves kapital. Ker je šlo Fr. razmeroma vseskozi dobro in je naraščanje zlatoga zaklada godilo njih ponosu ter so videli v njem garancijo pred vsakim propadom, so se odtegovali mednarodnemu sodelovanju in vprašanju razdelitve zlata. Tisk in javno mnenje sta videla v tem zakladu tudi veliko politično moč. Vsaka pripravljenost fr. vlade na sodelovanje bi bila tedaj močno nepopularna. Če bi se sklenil koncem l. 1930 ali še v začetku 1931 sporazum o primerni razdelitvi zlata, tedaj bi bilo depresije konec, ne da bi se razvila v katastrofo. A vsi poizkusi so propadli. Fr. so naprej kopičili zlato, blagovne cene so padale kar naprej in beda po svetu je rasla. Psihološko je ta fr. politika krizo sila zaostri.

Zavest, da se v najtežji krizi novejšte zgodovine za denarno politiko držav odgovorni politiki med seboj pobijajo je nezaupanje še povečala. Ni bilo slučajno, da je prijaznejšemu zadržanju Fr. začetkom 1931 sledilo odločno zboljšanje gospodarskega položaja. Ta tendenca bi se uveljavila, da ni nesrečna nemško-avstrijska carinska unija zopet vzbudila v Franciji ekstremnih nacionalističnih struj in napravila konec spravljeni smeri. Ne da se zanikati, da ima Fr. utemeljene razloge, upirati se carinski uniji kot predstopnji politične združitve Nem. in Avstrije. Avtor je mnenja, da za tako ogrožanje miru v Evropi v času, ko je Fr. naklonjena sporazumom, ni najti nobenega opravičila. Stremljenje Nem., da bi v mednarodni politiki zopet igrala aktivno vlogo, je brez dvoma krivo, da se je kriza spomladi 1931 zaostri; in način, kako je prišla carinska unija na tapet, je upravičeno učinkoval v Fr. izzivalno. To pa nič ne izpremeni na dejstvu, da je Fr. uporabila proti nemški politiki finančno orožje, kar je dovedlo do finančne katastrofe celega sveta. Poznejša razsodba haaškega razsodišča je pokazala, da bi se mogel voditi boj proti carinski uniji z manj nevarnim sredstvi. Nemčija bi tedaj gotovo opustila carinsko zvezo, če bi se revidiral Youngov načrt. Toda Fr. se je odločila za uporabo sile, ne sicer vojaške, ampak finančne. Zboljšanje začetkom 1931 je izginilo v novem navalu pesimizma, ki je sledil znamenjem viharja na političnem obzorju.

(Konec prih.)

G. Clark.

Podpisani konzorcij »Svobode« se je odločil, da izda v slovenskem prevodu knjigo

Karl Marx, Kapital.

V tem klasičnem delu razkriva Marx železne zakone gospodarstva in družbe. Njegova spoznanja so odločilno vplivala ne samo na teoretični razvoj socialno-ekonomske vede, temveč njegovi nauki so dali tudi pobudo

velikemu in globokemu ljudskemu gibanju,
ki stremi po popolnejši človeški družbi.

Baš sedanja doba grandiozno potrjuje veljavnost in pravilnost gospodarskih in družabnih zakonov, kakor jih je odkril Marx.

Marxov „Kapital“

izdamo po zadnji spopolnjeni Borchardtovi ljudski izdaji. Juliju Borchardtju se je po sodbi vseh merodajnih kritikov posrečilo, da je

brez škode za razumevanje celotnega Marxovega sistema

izločil ves ne nujno potreben znanstven balast in ponavljanje, ki jemlje originalnemu delu preglednost in zaokroženost. Tako je omogočil širšim krogom, da morejo s pridom študirati to veliko delo, ki je v originalu preobsežno (ima cirkrog 2.200 strani).

Z našo izdajo »Kapitala«, ki je že preveden v vse druge kulturne jezike, hočemo tudi v slovenski literaturi postaviti geniju Karla Marxa skromen spomenik.

Knjiga je namenjena **zavednemu delavstvu**, zlasti **delavski mladini**, ki bo našla v njej za svoje ideale trdne argumente hladnega razuma.

Knjiga je namenjena tudi **slovenskemu izobraženstvu in dijaštvu**, ki se pri proučevanju socialno-ekonomskih problemov ne more izogniti znanstvenemu delu K. Marxa.

Končno je namenjena knjiga tudi vsem **nasprotnikom naukov K. Marxa**, da ga vsaj spoznajo, ker pri nas so ga običajno zavračali, ne da bi čitali njegovo delo.

.....Ta del odrežite in izpolnite s črnilom!

S tem naročam Vašo izdajo: **Karl Marx, Kapital**, v platno vezano za 50 Din. Plačal bom (naenkrat vso vsoto)* (v . . . obrokih) in mi pošljite . . . čekovnih položnic.

.....Lastnoročni podpis.

.....Pošljite na naslov:

Ime in priimek: .....

Poklic: .....

Kraj: .....

Pošta: .....

Ulica (cesta) št. ....

* Črtaite to, česar ne želite!

X

Markov
"Korvitar"
je potreben
vsakemu
za razumevanje
današnjega časa in razvoja.

Slovenski prevod za našo izdajo se je pripravljal z vso skrbnostjo že **tri leta** in bo jezikovno dovršen in tekoč. Pridejan bo tolmač tujk in znanstvenih izrazov.

Knjiga bo izšla na 20 tiskovnih polah velikega formata in bo stala v prvovrstno platno vezana v prednaročnini **samo Din 50.**— (kasneje Din 80.—).

Ta naročnina 50 Din mora biti **plačana najkasneje do 3. oktobra t. l.** Lahko plačujete **v obrokih** po položnicah, ki Vam jih na željo pošljemo. **Knjige bomo razposlali le onim, ki bodo v naprej poravnali vso naročnino 50 Din.**

Konzorcij »Svobode«,
Ljubljana, Delavska zbornica,
poštni predal 290.

TISKOVINA

Konzorcij

„Svobode“

Znamka
za 75 par

Ljubljana

Poštni predal 290
Palaca Delav. zbornice

Besedo

*o sodobnih vprašanjih
naj čita vsakdo - inteligent
in delavec!*

Naročite!

**TISKARNA
SLOVENIJA**

DR. Z O. Z. V LJUBLJANI
WOLFOVA ULICA 1
TEL. 27-55

Izvršuje vsa v tiskarsko
stroko spadajoča dela po
zmernih cenah. Zahtevajte
povsod beležne koledarje
z domnevnim vremenskim
poročilom.

KAVA

DNEVNO SVEŽA

PRI

LEGAT

LJUBLJANA

MIKLOŠIČEVA 28

**SPECERIJA
DELIKATESA
ZAJUTRKOVALNICA**

